

Srečko Kosovel → konstruktivizem
(1904-1926)

Kons. 5

Gimnazijo obiskuje v Ljubljani, ker sodeluje v literarnih krožkih in revijah. Študira na filozofski fakulteti – romanistiko, slavistiko, pedagogiko, primerjalno književnost. Hoče dramsko skupino – občutek za igro, kasneje ustanovi dramski krožek Ivan Cankar – hodijo iz kraja v kraj in berejo pesmi, eseje,... Leta 1925 želi izdati zbirko **Zlati čoln**, ki za časa njegovega življenja še ne izide. Sodeluje s slikarjem Antonom Černigojem in z njim načrtuje izdajo dveh časopisov: **Konstrukter** in **Volja**. Za veliko noč l. 1926 gre domov, kjer 27. 5. 1927 umre zaradi meningitisa. Njegove pesmi izidejo šele leta 1967 z naslovom **Integrali**.

Pesmica, ki izraža njegov program:

*Moja pesem je eksplozija,
divja raztrganost. Disharmonija.
Moja pesem noče do vas,
ki ste po božji previdnosti, volji
mrtvi esteti, muzejski molji.
Moja pesem je moj obraz.*

Njegovo ustvarjalnost razdelimo na 3 obdobja:

- 1.) IMPRESIONISTIČNO (Slutnja, Balada)
- 2.) EKSPRESIONISTIČNO (Ekstaza smrti, Rime)
- 3.) KONSTRUKTIVISTIČNO (Kons. 5, Pesem št. X)

→ Kosovel se seznani konec leta 1924 (v Rusiji – slikar V. Tatlin). Zdelo se mu je, da mora literarni konstruktivizem besedo razbiti (na zloge, glasove, medmete) in v poezijo vnesti tudi druga znamenja (števila, matematični in kemični simboli...).

→ Nastane **konstrukcija**. Elementi so heterogeni – svet pojmov, relativnosti, nenavadnih povezav. Verz je raztrgan, pesnikova beseda mora biti žgoča, napadalna, odkritosrčna, polna paradoksov in ironije – provokacija z namenom vznemiriti bralca s čimer hoče razkrinkati stari meščanski svet, lažno resnico. Po Kosovelu mora poezija (idejno ostane v ekspresionizmu, le oblika se spremeni) udariti v zadušljivo ozračje malomeščanstva.

Kons. 5

Gnoj je zlato.
in zlato je gnoj.
Oboje = 0
0 =
= 0
A B
1, 2, 3.
Kdor nima duše,
ne potrebuje zlata,
kdor ima dušo,
ne potrebuje gnoja.
I, A.

- materialne dobrine nimajo prave vrednosti (zlato = kapital, denar – umaže človeka, ga razvrednoti) → gnoj in zlato sta ničvredna

- 1905 – teorija relativnosti – vse je lahko nič ali veliko
- beseda je manj vredna kot denar
- človek brez duše ne zna uporabljati denarja (egoist)
- posmeh celotno pesem postavi pod vprašaj, relativnost (posmeh tudi samemu sebi – Kosovel se ni dojemal kot velikega pesnika kot npr. France)

→ sporočilo ostaja na ekspresionistični ravni: upor proti kapitalizmu, želja po duši, želja po svetu, kjer bi prevladovala duhovne vrednote

Montažna pesem: posamezne, nepovezane dele, poveže v celoto, razumljivo in logično

Futurizem, dadaizem, nadrealizem, ekspresionizem

SLAVKO GRUM: DOGODEK V MESTU GOGI

- Teme: nezakonsko materinstvo, erotika in blaznost
- Slovenski ekspresionist, tudi naturalist in novo romantik
- Naslov po glavnem motivu: mesto Goga, malomeščansko življenje, tesnobna utesnjenost, čakanje na dogodek
- Dogajanje je izsek iz resničnosti
- Trpljenje zaradi zavrte ljubezenske sle, človeška energija postane popačena, groteskna
- Žrtve lastnih potlačenih spolnih nagnjenj

Osebe: Hana, Klikot (pesnik), Človek z lutko, Grbavec(bere in deklamira drame), Tarbula in Afra, gospa Tereza, hlapec Prelih

Hana Terezi zaupa zgodbo o deklici, ki jo je posilil hlapec, ki jo je še naprej zalezoval, zato je odšla v tujino.

Tereza odide, v sobo stopi Prelih, začne poljubljati Hano, Ji naroči, naj po plesu pride v sobo, kjer jo bo čakal. Hana pokliče Terezo. Klikot piše ljubezenska pisma, ki jih nikoli ne pošlje Hani.

Afra je nekoč rešila življenje grbavcu, ki ga je mati želela ubiti, Grbavec je sin Afrinega bivšega zaročenca, ki se poroči z Mirno ženo. Ne dovoli ji umreti, da bi se v onostranstvu srečala z možem.

Prelih jo čaka v sobi. Sprva se mu Hana prepusti, kasneje zgrabi svečnik, in ga udari po glavi. Misli, da ga je ubila, in strah jo je.

Klikot odnese Preliha na ulico. Želi se obesiti, saj je razočaran, da mu je Hana ponudila svoje telo.

»to noč je bil nekdo umorjen« Hana je ubila Preliha v sebi.

Drama je groteska:

- Estetika grdega (naturalizem), mek, pesimizem
- Občutje je ekspresionistično (statičnost), germanizmi, tujke, ljudska reklaž
- Zamolk, izpust, vzkliki, pretrgani stavki, simbolika
- Romantična groteska, človek z lutko, grbavec, norost

Drama je antidrama:

- Ni tragičnosti, katarze, antagonista, katastrofe...

Analitična dramska tehnika: Hanina zgodba je rezultat dogodkov oz preteklosti. Mozaična zgradba.

Didaskalijske so podrobne

IVAN PREGELJ: MATKOVA TINA

Matkova Tina:

Je novelistični epilog romana Tolminci. V pripovedi se prepletata zgodbi nosečega dekleta in premaganih puntarjev. Junakinja je v telesni, duševni in čustveni stiski. Boji se božje kazni, rada bi se spokorila za svoj »greh«, sad ljubezni, rada bi, da bi ji ga odpustili. Zgodba o trpljenju poveleča ljubezen in zavrne idejo o grešnosti v njej.

Življenje premaga smrt – življenje se bo nadaljevalo z otrokom.

Matkova uporniška pesem (refren) kaže na nadaljevanje upora, uporništvo še vedno tli.

Snov:	- zgodovinska (kmečki upori)
Ideja/gl. tema:	- nasprotje med človekovo voljo in močjo/nemočjo (volja vs. nosečnost) - želja po čistem, čistosti (da bi dete njeno in njegovo mir imelo)
Jezik in slog:	- sinkretizem ↳ ekspresionizem (hladno, grozljivo vzdušje) ↳ baročnost (kopičenost členov, preobloženost) ↳ simbolne razsežnosti podob (netopir, zvonjenje) - kontrasti ↳ ljubezen-smrt ↳ volja-nemoč ↳ kmetje-gospoda ↳ Tinina počasnost-hitri jezdec ↳ Tinin glavni nasprotnik v njeni volji sta prostor in čas!

Janez Gradnik in Tina (erotika in religija), križev pot za odrešitev Slovenskega naroda, življenje premaga smrt .

Motivi:

- Tinina pot in zgodovinski dogodek, obglavljenje puntarjev
- Motiv Salome, poljub mrtve glave
- Motiv nezakonske matere,

Temi: erotična (ljubezen) in bivanjska (Tinino dožemanje sveta)

Jezik: metafore, poosebitve, ekspresivni izrazi, brezvezje, mnogovezje, italijanske tujke

Prva polovica 20. Stoletja, vpliv gospodarske krize 1930, vrh pred 2 sv. vojno

Teme: izseljevanje, proletariat, kmečko življenje, usode malih ljudi

Je kritičen in se zavzema za odpravo meščanske družbe,

Preučuje bolj socialno plat človeka kot psihološko, človek teži k dobremu, srečnemu ...

Miško Kranjec, Prežihov Voranc, Ciril Kosmač, France Bevk

PREŽIHOV VORANC: SAMORASTNIKI

Zbirka Samorastniki: koroško okolje

Hudabiviška Meta

Okvirna zgodba, Voranc se s prijateljem sprehaja po Karnicah.

Kmet Karničnik, sin Ožbej, Meta, rojeva otroke, Karničnik jo muči, mučenje na gradu, Ožbej v vojsko, se vrne, s prestreljeno nogo, popiva, nekega dne utone. Mati na koncu novele nagovarja a svojih 9 otrok, naj bodo na svoj rod ponosni. (simbol neuklonljivega proletariata).

Nana, ki zgodbo pripoveduje, je najmlajši otrok. Kmetija Karničnikov je propadla.

Motivi:

- Ljubezen med gruntarjem in kajžarko, nezakonska mati, ošabnost, fizično kaznovanje

Tema:

- Samoraslost Mete in otrok, borba za obstanek, socialna

Meta je simbol neuničljivosti.

Ljubezen vs. Nečloveškost norm

Slog:

- Jezik: naturalizmi, narečje
- Bogata metaforika, verizem, pretiravanje
- analitična

Dela: zbirke – Povesti, Solzice (črtice); novele in romani – Požganica, Boj na požiralniku, Doberdob, Jamnica; potopisa – Od Kotelj do Belih vod, Borba na tujih tleh.

Samorastniki:

Pripoved je postavljena v preteklost, v izrazito patriarhalno okolje. V Samorastnikih se kaže, kako dednost, socialni položaj, okolje in samodejavnost vplivajo na junake in njihove usode. Prav v tem okolju dobi trpljenje Mete in usoda otrok simbolne razsežnosti.

Hkrati gre za zgodbo o nezakonski materi, o veliki materinski in ženski ljubezni, na drugi strani pa je nečloveški svet (socialna hierarhija – neprizanesljiva do žensk)

Simbolne razsežnosti

↳ Meta je poosebljanje vitalnih sil, zaznamuje jo ponos, dostojanstvo, čast, poštenost, dobrota...

↳ usoda je zaznamovana z vrsto mučenj, ki jih Meta junaško prenese – s svojim nečloveškim trpljenjem predstavlja neuničljivost majhnega človeka

↳ otroci so razumljeni kot simbol večnosti (bodo nadaljevali materino voljo)

Slogovna analiza

↳ lakoničen slog – jedrnat, zgoščen, kratkobeseden

↳ epično-dramatičen – ker stalno raste napetost med dvema silama. Jasno je tudi izraženo moralno stališče vaščanov, ki gojijo simpatijo do Mete. Novela se odlikuje tudi z odličnimi verističnimi prizori, kjer je opisano vse do potankosti. Zasledimo lahko tudi ciklično ponavljanje, ki ga predstavljajo otroci in »martranje«.

Gre za socialno tematiko

↳ v ospredju je kmečki človek, ki je na zunaj močen, znotraj pa ranljiv. Te preproste ljudi odlikujeta volja in moč.

Karel Destovnik Kajuh
BOSA POJDIVA DEKLE, OBSOREJ

→ NOB

→ ljubezenska pesem

1. avtorju

Iz vrst mladega rodu je znal združiti narodnoosvobodilni duh z občutji mladega človeka, ki hrepeni po mladosti, življenju, ljubezni, sreči. Ker je pesnil s preprostimi pesniškimi srdstvi, so nekatere njegove pesmi skoraj ponarodele. Ustvarjal v obdobju NOB.

*Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče,
sredi razsanjanih češnjevih vej
sežem ti nežno v dlani koprneče.*

*Beli so, beli so češnje cvetovi,
temni, pretemni so talci grobovi.
Kakor ponosni galebi nad vodo,
Taki so pali za našo svobodo.*

*Bosa pojdiva, dekle, obsorej
Bosa pojdiva med bele cvetove,
V krilo nalomiva češnjevih vej,
Da jih poneseš na talcev grobove.*

2. Vsebina

1. kitica: razkriva romantična čustva
2. kitica: Pesnik sočustvuje s padlimi ter se zaveda, da je njihova žrtev dragocena za vse.
3. kitica: Pesnik združuje svojo ljubezen s spoštovanjem in hvaležnostjo do tistih, ki so dali svoja življenja, tako da lahko on živi lepše življenje.

3. Tema

Pesem je ljubezenska, vendar gre za ljubezen, izpovedano v vojnem času. Izpoved ljubezni ne bi bila iskrena brez misli na trpeče ljudi. Pesem združuje dve temi: ljubezen med dekletom in lirskim subjektom in trpljenje nesvobodnega naroda.

4. Slog

Obe temi sta pesniško izraženi z vidnim barvnim kontrastom (nasprotjem): Ljubezen-beli češnjevi cvetovi: trpljenje naroda- temni grobovi talcev.

Kontrast poudarjata:

- ponavljanje (beli so, beli so) in
- stopnjevanje (temni, pretemni)

Belo in temno se v pesmi izmenjujeta, ljubezen in misel na trpeči narod se prepletata.

5. Jezikovna sredstva

nagovor (Bosa pojdiva, dekle, obsorej), **kontrast** (beli, temni), **stopnjevanje** (temni, pretemni), **primera** (kakor ponosni galebi nad vodo), **anafora** (Bosa pojdiva, bosa pojdiva), **geminacija** (beli so, beli so), **paralelizem** (bosa pojdiva prek zemlje trpeče, bosa pojdiva med bele cvetove).

6. Lirika upora

Ta lirika je motivno raznolika: na eni strani okupacija, boj in življenje v taborišču, na drugi pa pogosto tudi ljubezenski motivi. Pesništvo upora predstavljajo narodne in revolucionarne budnice, himne, bojne pesmi, pa tudi razpoloženske, ljubezenske in miselne pesmi, tercine in celo soneti.